

Patronen van crimineel gedrag bij vrouwen

Abstract

Veel van onze kennis van criminele carrières is gebaseerd op wat we weten over het criminele gedrag van mannen. Over de lange termijn criminele carrière van vrouwen is veel minder bekend. Dit artikel maakt gebruik van gegevens afkomstig uit de Criminele Carrière en Levensloop Studie (CCLS) en beschrijft de criminele carrière van 432 vrouwen in vergelijking met die van 4180 mannen. De onderzoekspersonen vormen een representatieve steekproef van 4 procent van alle misdrijfzaken die in 1977 in Nederland onherroepelijk werden afgedaan. Van alle personen in het onderzoek zijn gegevens beschikbaar vanaf het 12de jaar tot (ver) in de volwassenheid. In dit artikel vergelijken we, in het licht van de gangbare ontwikkelingscriminologische theorieën, vrouwen en mannen voor wat betreft de prevalentie, startleeftijd, delictfrequentie, duur en inhoud van hun criminele carrière.

Kernwoorden: Criminele carrière – vrouwencriminaliteit – longitudinaal onderzoek

INLEIDING

Al in 1979 noemden Van Hezewijk en Bruinsma (1979) vrouwencriminaliteit de ‘achilleshiel’ van de criminologie: in criminologisch onderzoek en theorievorming is de (ideaaltypische) crimineel nooit een vrouw (p. 221). Meer dan 20 jaar later vat David Farrington bijna 30 jaar criminele carrièreonderzoek samen in een aantal ‘algemeen geaccepteerde conclusies’ over criminele carrières (Farrington, 2003). Als geaccepteerde conclusies noemt hij onder andere dat de prevalentie van crimineel gedrag piekt in de late adolescentie, dat de meeste daders hun criminele carrière beginnen tussen de 8 en 14 jaar, dat de meeste daders stoppen met het plegen van delicten tussen hun 20ste en 29ste jaar, en dat een vroege start samenhangt met een lange duur van de criminele carrière en een hoge delictsfrequentie. Om daarna met van Hezewijk & Bruinsma te moeten vaststellen dat deze conclusies voornamelijk gebaseerd zijn op gegevens van *mannelijke* daders en dat als gevolg daarvan ontwikkelingscriminologische theorieën ‘doorgaans ontwikkeld zijn om variaties binnen en tussen *mannelijke* daders te verklaren’ (Farrington, 2003: 238; zie ook Belknap, 2007: 79).

De nadruk op mannelijke daders toen en nu is verklaarbaar uit de oververtegenwoordiging van mannen in de (geregistreerde) dader populatie - in Nederland bijvoorbeeld is ruim 80% van de aangehouden verdachten man (Eggen en Goudriaan, 2008). Tegelijkertijd zien we dat in Nederland het aantal door de politie in verband met een misdrijf gehoorde vrouwen meer dan verdubbeld is: van 20.000 in 1980 naar 52.000 in 2007. Het aantal gehoorde minderjarige meisjes (12-17) steeg in die periode nog sterker: van 4100 in 1980 naar 12.910 in 2007. Bovendien blijkt dat deze stijging zich niet beperkt

* Respectievelijk verbonden aan: Illinois Criminal Justice Information Authority; Vrije Universiteit, Amsterdam; WODC, Den Haag (gepensioneerd); NSCR, Amsterdam; Universiteit Leiden

tot een enkele delictscategorie.¹ Wetenschappelijk gezien is het bovendien onwenselijk dat ontwikkelingscriminologische theorieën de helft van de bevolking negeren. Juist het bestuderen van verschillende dadergroepen – zoals mannen en vrouwen – kan een belangrijke rol spelen in het integreren van verschillende theoretische perspectieven (D'Unger, Land en McCall, 2002). Er zijn derhalve maatschappelijke en wetenschappelijk redenen te streven naar een beter inzicht in de langetermijnontwikkeling van crimineel gedrag van vrouwen.

De geaccepteerde conclusies binnen de ontwikkelingscriminologie mogen dan vooral gebaseerd zijn op gedrag van mannen, dat wil niet zeggen dat in het geheel geen onderzoek is gedaan naar de criminele carrières van meisjes en vrouwen. Pioniers in de ontwikkelingscriminologie Sheldon en Eleanor Glueck (1934) onderzochten de ontwikkeling van het criminele gedrag van vrouwen in hun studie '500 Delinquent Women' en ook Robins (1966) betrok meisjes in zijn 'Deviant Children Grow Up' studie. In de jaren '80 en '90 werden verschillende longitudinale studies naar het criminele gedrag van meisjes en vrouwen geïnitieerd (o.a. Tracy, Wolfgang en Figlio, 1985; Fergusson et al., 1989; Kempf, 1989; Silva & Stanton, 1996) en werden oude datasets met moderne technieken opnieuw geanalyseerd (o.a. D'Unger, Land & McCall, 2002; Eggleston & Laub, 2002; Kempf-Leonard, Tracy & Howell, 2001).

Ook in Nederland werd eerder – zij het in beperkte mate – onderzoek gedaan naar de criminaliteit van meisjes en vrouwen (Andriessen 1979; Rutenfrans, 1989; Junger-Tas, 1995). In het WODC-rapport 'Meisjes criminaliteit in Nederland' van Mertens, Grapendaal en Docter-Schamhardt (1998) werd op basis van politie- en justitie data en zelfrapportage gegevens een beeld geschetst van de criminaliteit onder meisjes van 12 tot 17. Meer recent verschenen studies van Megens en Day (2007) en Wong, Bijleveld en Slotboom (2009) waarin de criminele carrières van hoog-risicomeisjes van het 12de tot en met het 32ste levensjaar in kaart werden gebracht. Blokland en collega's (2010) ten slotte analyseerden op basis van politiegegevens de criminele ontwikkeling van alle in 1984 in Nederland geboren jongeren en maakten hierbij onderscheid tussen jongens en meisjes en tussen jongeren uit verschillende herkomstgroepen.

Het geheel aan studies naar criminele carrières van meisjes en vrouwen overziend valt op dat veel studies een retrospectief design hebben, vaak slechts een klein aantal vrouwen volgen, betrekking hebben op zeer specifieke populaties en/of de ontwikkeling van de onderzochte meisjes tot niet later dan de vroege volwassenheid volgen. Bovendien hebben zij betrekking op gegevens afkomstig uit verschillende historische perioden waarin de maatschappelijke positie van meisjes en vrouwen aan grote veranderingen onderhevig is geweest. Het gebrek aan generaliseerbare kennis over de langetermijnontwikkeling van het criminele gedrag van vrouwen maakt dat we weinig weten over de toepasbaarheid van criminologische ontwikkelings- en levenslooptheorieën op de criminele carrière van meisjes en vrouwen (Gilfus, 1992; Belknap, 2007).

In dit artikel proberen we een bijdrage te leveren aan het onderzoek naar de langetermijnontwikkeling van de criminele carrière van meisjes en vrouwen. Hiertoe vergelijken we verschillende kenmerken van de criminele carrières van vrouwen en mannen in de Criminele Carrière en Levensloop Studie (CCLS), een grootschalige, longitudinale dataset waarin de justitiële contacten van 432 vrouwen en 4180 mannen die in 1977 een justitie contact hadden, zijn verzameld. Deze dataset stelt ons in staat om na te gaan in

1 Daar komt bij dat de totale maatschappelijke schade van vrouwencriminaliteit – en de justitiële reacties hierop – weleens groter zou kunnen zijn dan de criminaliteitscijfers weergeven, bijvoorbeeld omdat vrouwen vaak de zorg dragen voor kinderen, ouderen en zieken (Ferraro & Moe, 2003; Pepler & Craig, 2005).

hoeverre Farrington's 'algemeen geaccepteerde conclusies' ook gelden voor de de criminele carrière van vrouwen in Nederland: beginnen vrouwen en mannen jong met het plegen van delicten, of beginnen vrouwen later? Verschillen vrouwen en mannen in de gemiddelde duur van hun criminele carrière? Bestaat er voor zowel vrouwen als mannen een verband tussen de startleeftijd en de duur van de criminele carrière? En: verschillen vrouwen en mannen in het type delicten dat zij plegen?

EERDER ONDERZOEK

In dit artikel sluiten we aan bij het criminele carrière paradigma (Blumstein *et al.*, 1986; Piquero, Farrington & Blumstein, 2007: 3) en maken we onderscheid in vier criminele carrière dimensies: *participatie* (daderschap gedurende het leven of tijdens een bepaalde periode), *carrièreduur* (de lengte van de periode van actief daderschap), *delicts frequentie* (het aantal delicten gedurende een bepaalde periode van actief daderschap) en de *aard en ernst* van de gepleegde delicten. Carrièreduur wordt bepaald door de leeftijd waarop het eerste delict is gepleegd (*startleeftijd*) en de leeftijd waarop iemand stopt met het plegen van delicten.

Participatie

Zowel zelfrapportage studies als studies gebaseerd op officiële gegevens vinden dat participatie in criminaliteit voor vrouwen lager is dan voor mannen (o.a. Van der Werff, 1981, 1986; Tracy, Wolfgang & Figlio, 1985; Visher & Roth, 1986; Farrington, 1986; Moffitt, 1993; Landsheer & van Dijkum, 2005:739; Blanchette & Brown, 2006). Zo vond Tillman (1987: 567) dat van alle in 1956 in Californië geboren personen 11% van de vrouwen versus 35% van de mannen tussen de leeftijd van 18 en 29 minimaal een keer was aangehouden. In het 1958 Philadelphia geboortecohort bleken vrouwen ondervertegenwoordigd bij de politiecontacten voor zwaardere delicten, terwijl vrouwen juist oververtegenwoordigd waren bij de lichte vergrijpen (status offenses) (Tracy en Kempf-Leonard, 1996). Zelfrapportages van recenter datum bevestigen dit beeld: uit de Amerikaanse National Youth Study bijvoorbeeld bleek op 12-jarige leeftijd een vrouw-man verhouding van 1:2, op 18-jarige leeftijd een verhouding van 1:3 en op 21-jarige leeftijd zelfs een verhouding van 1:4 (Elliott, 1994: 6).

Ook buiten Amerika worden dergelijke verschillen gevonden. In de Dunedin- studie (Nieuw-Zeeland) bijvoorbeeld was de vrouw-man verhouding tot leeftijd 21 1:2,5 en dit verschil werd groter als alleen veroordelingen voor gewelddadige delicten in beschouwing werden genomen (Moffitt, e.a., 2001). In de Zweedse Metropolitan-studie die gebruik maakte van justitie data (Wikström, 1990) was de participatiegraad in de leeftijdsgroep 13-26 6% voor vrouwen en 31% voor mannen. Uit recent Nederlands onderzoek naar criminaliteit in het 1984-geboorte cohort blijkt dat tot en met het 22ste jaar, ruim 5% van de vrouwen tegenover 23% van de mannen minimaal één maal met de politie in aanraking kwam (Blokland e.a., 2010).

Conclusie uit het voorgaand onderzoek is derhalve dat participatie onder vrouwen minder is dan die onder mannen en dan vooral wanneer het ernstiger delicten betreft.

Startleeftijd

Eén van Farrington's 'algemeen geaccepteerde conclusies' is dat het eerste bekende (zelf-gerapporteerde) delict meestal wordt gepleegd in de leeftijd van 8 tot 14. Verschillende

studies, zowel van ouder datum als meer recent, hebben echter uitgewezen dat meisjes doorgaans later beginnen met het plegen van delicten. Een van de belangrijkste bevindingen van de Deviant Children Grown Up studie (Robins, 1966), was dat jongens jonger zijn dan meisjes als ze de eerste gedragsproblemen vertonen die voorspellend kunnen zijn voor antisociaal gedrag. Fergusson and Horwood (2002: 174) concludeerden dat 'wat de ontwikkelingspaden van mannen en vrouwen van elkaar onderscheidt niet de aanwezigheid of afwezigheid van een 'vroeg start'-ontwikkelingspad is, maar het feit dat veel minder vrouwen dit ontwikkelingspad volgen'. Vrouwen zouden zelfs een grote kans hebben hun criminele carrière pas in de volwassenheid te starten (Stattin, Magnusson & Reichel, 1989; Wikström, 1990; Elliott, 1994; Kratzer & Hodgins, 1999; Gomez-Smith, 2004). Recent Nederlands onderzoek van Wong, Bijleveld en Slotboom (2009) maakte gebruik van justitiële gegevens en vond dat 4,1% van de groep in deze studie onderzochte hoog-risico meisjes getypeerd kon worden als 'laat-startend'.

Er zijn echter ook studies die geen verschillen in startleeftijd vinden tussen vrouwen en mannen. White en Piquero (2004) bijvoorbeeld, onderzochten justitiecontacten van een Afro-Amerikaans cohort tot midden dertig en lieten zien dat meisjes en jongens een gelijke kans hadden om hun criminele carrière vroeg te starten. Ook Eggleston en Laub (2002) analyseerden politiedata en vonden geen effect van geslacht in het geboorte cohort uit Racine dat zij volgden tot leeftijd 32. Anders dan bij participatie zijn de resultaten met betrekking tot startleeftijd van de criminele carrière dus minder eenduidig.

Carrièreduur

Slechts enkele studies kijken naar de duur van criminele carrières van vrouwen (English, 1993; Tarling, 1993; Piquero, 2000; Prime, *et al.* 2001). Prime en collega's (2001) onderzochten de carrièreduur van vrouwen en mannen geboren in 1953 tot 40-jarige leeftijd op basis van justitiële gegevens. Zij vonden dat de meerderheid van de vrouwen en mannen (80% van de vrouwen en 55% van de mannen) criminele carrières hadden van minder dan 1 jaar. Personen met één delict niet meetellend, was de gemiddelde duur van de carrière 7,1 jaar voor vrouwen en 12,4 jaar voor mannen. In Nederland vonden Mertens, Grapendaal en Docter-Schamhardt (1998) dat van de 114 meisjes in de periode 1984-85 een strafrechtelijke sanctie kregen opgelegd, twee derde een carrière duur had van minder dan 6 jaar.

Moffitt (1993) verzamelde zelfrapportage- en officiële gegevens van een cohort uit Dunedin en vond niet alleen dat minder meisjes dan jongens delinquent werden, maar ook dat het aandeel delinquente meisjes dat chronische dader werd, kleiner was dan het aandeel delinquente jongens. Tracy and Kempf-Leonard (1996) concludeerden op basis van politiegegevens dat ongeveer 1 procent van de meisjes beschouwd kon worden als chronische dader. Eerder onderzoek onder mannen toonde aan dat startleeftijd is gerelateerd aan de duur van de criminele carrière: een vroege startleeftijd voorspelt een lange criminele carrière (Tolan & Thomas, 1995: 157; Visser, 2000). De duur van de criminele carrière van vrouwen is dus doorgaans korter dan die van mannen. Onduidelijk is nog of het verband tussen startleeftijd en carrièreduur net zo sterk geldt voor vrouwen als voor mannen.

Frequentie

Hoewel sommige onderzoekers (o.a. Spelman, 1994) hebben betoogd dat frequentie (het aantal delicten van daders die actief zijn gedurende een bepaalde periode) veel minder

variatie tussen de geslachten kent dan participatie, hebben andere onderzoekers duidelijke geslachtsverschillen in frequentie gevonden. Op basis van politiedata uit Phoenix en Philadelphia concluderen Brame en collega's (2004) dat delinquente jongens een hogere delictfrequentie laten zien dan delinquente meisjes. In Canada bleek het tussen de leeftijd van 12 en 22 gemiddelde aantal naar de rechter verwezen zaken per dader 2,4 voor meisjes en 3,3 voor jongens (Carrington, Matarazzo and deSouza, 2005). Daarnaast hadden meisjes een grotere kans dan jongens om slechts 1 delict gepleegd te hebben, (63% versus 53%) en hadden ze minder kans om vijf of meer delicten te hebben gepleegd (11% versus 18%).

Graham en Bowling (1995) maakten gebruik van zelfrapportagedata en vonden bovendien dat het vrouw-man verschil in delictfrequentie groter werd naarmate de leeftijd steeg. Voor jongeren was de verhouding nagenoeg gelijk, terwijl die steeg naar 1:4 voor oudere tieners en naar 1:11 voor jong-volwassenen. De delictfrequentie piekte op 16-jarige leeftijd voor vrouwen en op 21-jarige leeftijd voor mannen. In de National Youth Survey vond Elliott (1994) drie significante geslachtsverschillen in de leeftijd-prevalentie curve: (1) de piekleeftijd in prevalentie was vroeger voor vrouwen; (2) de daling was sneller voor vrouwen; (3) het genderverschil werd groter gedurende de tijd.

Aard van het criminele gedrag

Studies laten aanzienlijke verschillen zien tussen mannen en vrouwen wat betreft de ernst en aard van het criminele gedrag. Uit interviews met gevangenen bleek bijvoorbeeld dat vrouwen zich vaker schuldig maakten aan diefstal en valsheid in geschrifte en mannen vaker aan inbraak, terwijl voor andere delicten (o.a. drugsdelicten, auto-diefstal, mishandeling en fraude) geen verschillen werden gevonden (English, 1993). In een retrospectieve studie van meisjes en jongens (van 8 tot 18 jaar) in Phoenix en Utah vond Snyder (1988:12) dat meisjes en jongens een even grote kans hadden om voor te moeten komen voor winkeldiefstal. Jongens hadden echter een grotere kans dan meisjes om aangeklaagd te worden voor meer ernstige diefstal en hadden een tien keer zo grote kans om voor te moeten komen voor zware geweldsdelicten (moord, verkrachting, beroving of zware mishandeling). Kruttschnitt (1994) en Denno (1994) trokken soortgelijke conclusies. In een overzicht van verschillende onderzoeken concludeerden Steffensmeier en Allan (1996:460) dat het genderverschil in criminaliteit 'het grootste was voor ernstige delicten en het kleinste voor minder ernstige vormen van wetovertredend gedrag, zoals lichte vermogensdelicten.'

Of er ook vrouw-man verschillen bestaan in de diversiteit van de gepleegde delicten is minder duidelijk. De meeste studies die keken naar vrouw-man verschillen in specialisatie richtten zich op jongeren en namen alleen lichte vergrijpen die enkel van toepassing zijn op jongeren, zoals spijbelen en weglopen, in ogenschouw (zie ook Rojek & Erickson, 1982:7-8). Kempf-Leonard, Tracy and Howell (2001; zie ook Tracy & Kempf-Leonard, 1996) bijvoorbeeld, die het tweede Philadelphia geboortecohort onderzochten, vonden dat meisjes en vrouwen zich minder specialiseerden dan jongens en mannen, behalve dat sommige meisjes zich specialiseerden in lichte vergrijpen (status offenses). In een onderzoek naar 70.000 kinderrechtbankzaken vonden Farrington, Snyder en Finnegan (1988) geen genderverschillen in specialisatie, behalve dat meisjes die persistente dader waren (minstens 10 delicten), zich vooral schuldig maakten aan weglopen. Kijkend naar meisjes en jongens van leeftijd 8 tot 17 jaar die ten minste 1 keer waren gearresteerd, vonden Rojek en Erickson (1982) geen bewijs voor specialisatie van meisjes of jongens als hun officiële criminele carrière zich verder ontwikkelde (met als uitzonde-

ring 'weglopen'). In Nederland bleken meisjes die een langere officieel geregistreerde criminele carrière hadden ook een gevarieerder delictpatroon te vertonen (Mertens, Grapendaal en Docter-Schamhardt, 1998). Uit een analyse van het tweede Philadelphia geboortecohort, dat status offenses uitsloot van de analyses en zich alleen richtte op misdrijven, bleek dat tot de leeftijd van 26 mannen niet meer gevarieerde delicten pleegden dan vrouwen (Mazerolle et al., 2000). Soothill, Francis en Fligelstone (2000) onderzochten Britse veroordeelden en vonden daarentegen dat vrouwen minder gevarieerd delicten pleegden dan mannen en zich meer specialiseerden in winkeldiefstal en 'trust violation offenses' (vooral diefstal op het werk of valsheid in geschrifte).

DATA EN OPERATIONALISERING

Voor dit artikel maken we gebruik van gegevens uit de Criminele Carrière en Levensloop Studie (CCLS) uitgevoerd aan het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR). De CCLS bouwt voort op een dataset die in 1983 werd samengesteld door het Wetenschappelijk Onderzoek- en DocumentatieCentrum (WODC) (Block & van der Werff, 1991; van der Werff, 1986, 1989) en bestaat uit een representatieve steekproef, geselecteerd uit een populatie van alle personen van wie in 1977 een strafzaak onherroepelijk werd afgedaan.² De steekproefgrootte (4% van het totaal aantal afgedane strafzaken) is meer dan groot genoeg om statistisch betrouwbare uitspraken te kunnen doen en grenst aan het maximaal haalbare wanneer men zich realiseert dat in 1983 geen gebruik gemaakt kon worden van elektronische databestanden. Van de 5.656 personen in de originele WODC steekproef, worden er in 2002 492 (8,7%) niet teruggevonden in het Algemeen Documentatie Register (ADR), een landelijk register met informatie over alle strafzaken die bij een Nederlands parket werden ingeschreven. Van nog eens 9,7% - veelal personen die niet in Nederland waren geboren en ook in 1977 niet in Nederland stonden ingeschreven - konden geen gegevens uit de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) worden achterhaald.³ De totale hier gebruikte steekproef komt daarmee op 4.612 personen - 432 vrouwen en 4180 mannen. De CCLS volgt deze van hun 12de tot maximaal hun 72ste jaar (of indien eerder het einde van de follow-up periode of de leeftijd van overlijden), met een prospectieve follow-up periode van 25 jaar en retrospectieve gegevens tot het 12de jaar. Voor meer informatie over de CCLS, zie: Nieuwbeerta en Blokland (2003); Blokland en Nieuwbeerta (2004); Blokland (2005); en Blokland, Nagin en Nieuwbeerta (2005).

Op 1 januari 2003 (datum van de laatste dataverzamelingsronde), waren de meeste personen in de steekproef ouder dan 50 jaar. De spreiding van leeftijd was aan het eind van de dataverzameling hetzelfde voor vrouwen en mannen (van 37 tot 87), maar de vrouwen waren gemiddeld wat ouder dan de mannen. In 2003 was de mediane leeftijd van de vrouwen 57 en van de mannen 50.

De complete criminele loopbaan van deze personen werd in kaart gebracht op basis van uittreksels van het Algemeen Documentatie Register (ADR). De reguliere uittreksels zijn aangevuld met informatie over strafzaken die als gevolg van verjaringstermijnen niet op de uittreksels vermeld worden. In deze uittreksels zijn gegevens opgenomen over alle justitiële contacten van personen (vrijspraak, schuldig verklaring, zaken

2 Dat wil zeggen alle zaken waarover een rechter uitspraak heeft gedaan plus die zaken die door het OM werden afgedaan als 'beleidssepot' of als 'sepot vanwege onvoldoende bewijs'.

3 Van de personen in de CCLS-steekproef werden ook gegevens verzameld uit de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA). In dit artikel maken we echter enkel gebruik van gegevens afkomstig uit de politie registratie in 1977 en de uittreksels van het ADR.

die geseponeerd worden vanwege gebrek aan bewijs, zaken die geseponeerd worden vanwege beleidsredenen en transacties). In dit artikel nemen we echter alleen die zaken in beschouwing die in eerste aanleg in een veroordeling resulteerden of die door het OM om beleidsredenen werden geseponeerd of waarin door het OM een boete werd opgelegd, deze drie uitkomsten vormen samen de ‘veroordelingen’.⁴ Indien van toepassing bevat het ADR ook informatie over de lengte van de gevangenisstraf volgend op een veroordeling.

Gegevens over de kenmerken van vrouwen en mannen in de CCLS steekproef worden gepresenteerd in Tabel 1.

TABEL 1: GEGEVENS OVER DE KENMERKEN VAN VROUWEN EN MANNEN IN DE CCLS STEEKPROEF (IN PERCENTAGES)

	vrouwen (N = 432) %	mannen (N = 4180) %
Persoonskenmerken		
Leeftijd in 1977		
12-16	3.5	10.1
17-21	16.8	25.8
22-26	14.1	18.1
27-31	16.5	14.2
32-36	14.4	10.3
37 en ouder	34.7	21.4
Nationaliteit		
Niet-Nederlands	14.8	9.0
Beroepsstatus		
Hoog	8.8	31.4
Laag	13.9	31.4
Geen beroep	77.2	37.2
Verslavingsindicatie		
Alcohol	10.0	38.7
Drugs	0.6	2.0
Kenmerken criminele carrière		
Geen eerdere veroordelingen	72.7	51.1
Type delict		
geweld	8.9	10.7
vermogen	62.9	31.7
vandalisme/openbare orde	7.3	12.0
drugs	2.1	1.6
wapens	0.0	0.0
overig strafrecht	1.9	1.0
verkeer	13.8	36.6
overig	3.1	6.1

4 Door alleen te kijken naar ‘veroordelingen’ lopen we het risico gender-bias in onze resultaten te introduceren, indien blijkt dat vrouwen ceteris paribus een grotere kans hebben op vrijspraak of een sepot wegens gebrek aan bewijs. Om dit te testen analyseerden we de afhandeling van de strafzaken in 1977 naar delicttype en gender. Deze analyse leverde, nadat we binnen drugsdelicten nader onderscheid maakten tussen hard- en softdrugs, geen vrouw-man verschillen op in afdoening. Hoewel het gebruik van ‘veroordelingen’ derhalve geen bias met zich lijkt mee te brengen, is het bij de interpretatie van de resultaten van onze analyse wel van belang zich te realiseren dat het steeds gaat om *geregistreerd* delict gedrag. Onze dataset biedt geen mogelijkheid om na te gaan of de relatie tussen daadwerkelijk gepleegde feiten en geregistreeerde feiten voor vrouwen en mannen gelijk is.

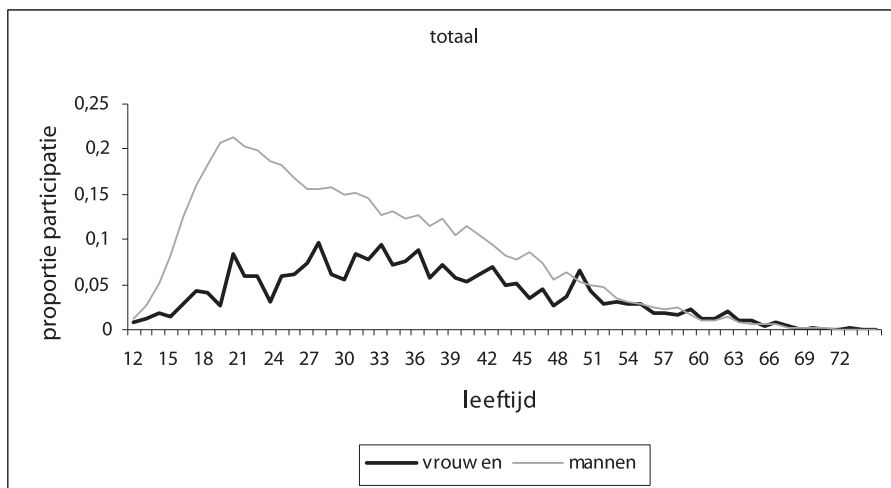
RESULTATEN

Participatie

In deze studie definiëren we participatie als het hebben van minstens één veroordeling gedurende de follow-up (vanaf leeftijd 12 tot de leeftijd in 2002 of indien eerder leeftijd van overlijden). Omdat in de CCLS alle justitiële contacten van personen zijn opgenomen, inclusief vrijspraken en technische sepots, zijn er 58 vrouwen en 161 mannen in het bestand, die nooit 'veroordeeld' zijn. Van de 4.393 personen die één keer of vaker zijn veroordeeld, werd 55,1% van de vrouwen en 79,5% van de mannen voor minstens twee delicten veroordeeld.⁵ Van de 3.675 personen die minstens twee keer zijn veroordeeld, werd 61,9% van de vrouwen en 86,1% van de mannen veroordeeld voor een derde delict.⁶

De CCLS-data laten duidelijke verschillen zien tussen mannen en vrouwen wat betreft leeftijdsgebonden participatie (Figuur 1). Vrouwen hebben minder kans om veroordeeld te zijn op elke leeftijd van 12 tot 47. Van leeftijd 12 tot 47 is de gemiddelde participatiegraad 6,2% voor vrouwen en 16,5% voor mannen. Vanaf de leeftijd van 48 jaar is de participatie van vrouwen en mannen ongeveer gelijk, met kleine variaties van jaar tot jaar. De participatie-curve is bovendien veel platter voor vrouwen dan voor mannen.

FIGUUR 1: PARTICIPATIEGRAAD NAAR LEEFTIJDVOOR VROUWEN EN MANNEN

Startleeftijd

In de CCLS data wordt startleeftijd gedefinieerd als de leeftijd waarop de eerste justitiële registratie die eindigde in een veroordeling, heeft plaatsgevonden. Mannen en vrouwen hebben zeer verschillende patronen van startleeftijd. De gemiddelde startleeftijd is 29,3 jaar voor vrouwen en 21,5 jaar voor mannen.⁷ Voor 50% van de mannen ligt de

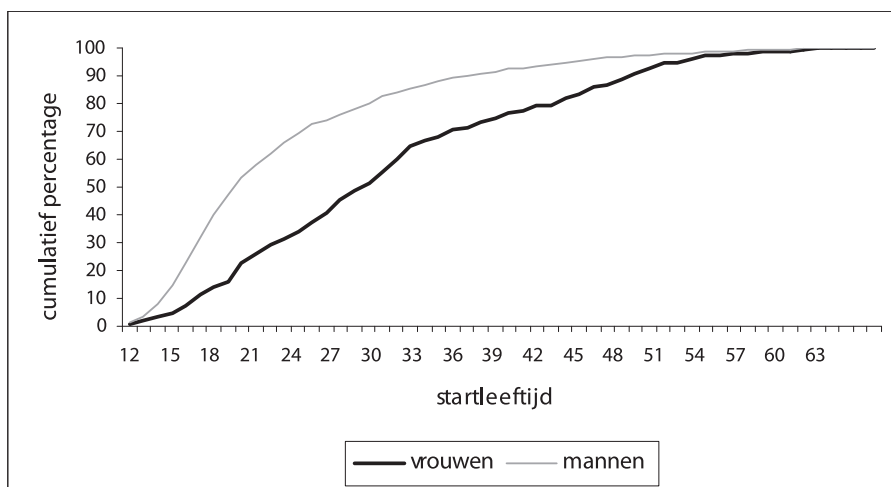
⁵ Chi square = 116.37; df = 1; p < .0001.

⁶ Chi square = 148.86; df = 1; p < .0001.

⁷ t = 16.674; df = 4.436; p < .001.

startleeftijd bij 19 jaar of jonger, en voor 75% is dat 26 of jonger. Van de vrouwen heeft echter 50% een startleeftijd van 28 jaar of jonger en voor 75% is de startleeftijd 38 jaar of jonger. De cumulatieve frequentie voor startleeftijd is hierdoor veel platter voor vrouwen dan voor mannen (Figuur 2). De cumulatieve frequentie bereikt voor vrouwen pas de 90% bij de leeftijd van 47, terwijl voor mannen de 90% wordt bereikt bij de leeftijd van 36. Hoewel de sekse verschillen in 'late starters' kleiner worden als er gecontroleerd wordt voor het aantal veroordelingen gedurende het leven, blijft het verschil significant. Van de 168 vrouwen en 825 mannen die 1 keer zijn veroordeeld gedurende het leven, was 19,3% van de vrouwen versus 11,5% van de mannen 45 jaar of ouder toen dat delict werd geregistreerd.⁸ Van de 227 vrouwen en 3.448 mannen die minstens twee keer zijn veroordeeld, was 6,2% van de vrouwen versus 1,1% van de mannen 45 jaar of ouder bij de eerste veroordeling.⁹

FIGUUR 2: PERCENTAGE PERSONEN DAT VOOR HET EERST VEROOORDEELD WORDT PER LEEFTIJD (CUMULATIEF) VOOR VROUWEN EN MANNEN

Carrièreduur

In dit onderzoek definiëren we de duur van de criminele carrière, zoals in eerder onderzoek (Farrington, Lambert & West, 1998; Piquero, Brame & Lyman, 2004), als het aantal jaren tussen de eerste en de laatst bekende veroordeling – rekening houdend met mogelijke perioden dat de persoon in de gevangenis zat.¹⁰ Alleen voor individuen die minstens twee keer zijn veroordeeld gedurende de follow-up kan derhalve de carrière duur worden berekend. Voor de 3734 mensen in de CCLS dataset (227 vrouwen en 3507 mannen) die ten minste twee veroordelingen hadden, is de gemiddelde duur van de criminele carrière (van registratiejaar van de eerste veroordeling tot registratiejaar van

⁸ Chi square = 38.70; df = 1; $p < .001$.

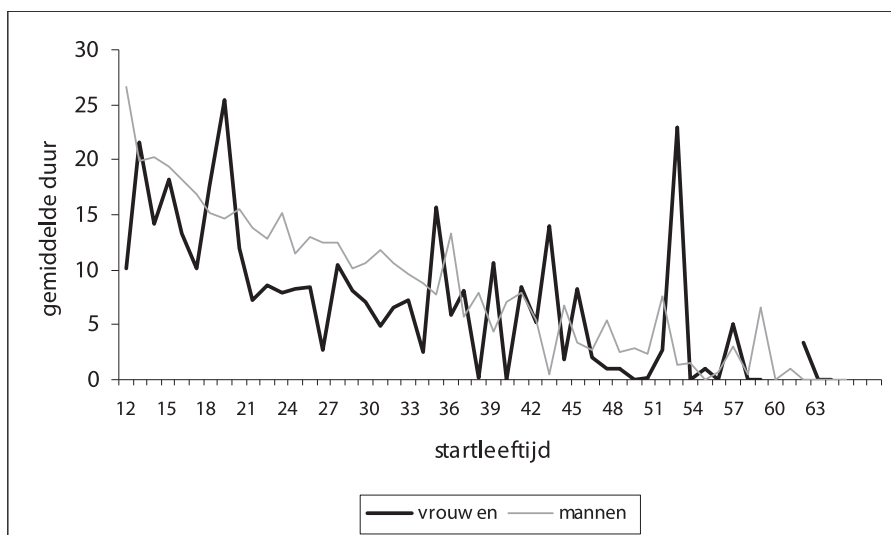
⁹ Chi square = 156.545; df = 1; $p < .001$.

¹⁰ Enkel 'laatste' veroordelingen gevolgd door een veroordelingsvrije periode van 5 jaar werden meegeteld als 'einde' van de criminele carrière. 88% van de vrouwen en 74% van de mannen hadden op zijn minst 5 veroordelingsvrije jaren voor het einde van de follow-up.

de laatste veroordeling) 15.3 jaar voor vrouwen en 19.2 jaar voor mannen (medianen zijn 13 en 20), een significant verschil.¹¹

Gecontroleerd voor startleeftijd zijn de verschillen in duur van de criminele carrière tussen mannen en vrouwen echter niet meer significant. De carrière duur afgezet tegen startleeftijd laat een curve zien die ongeveer gelijk is voor vrouwen en mannen (Figuur 3). Hoewel het patroon voor vrouwen minder vloeiend is als voor mannen (omdat de aantallen kleiner zijn), is de algemene trend ongeveer dezelfde. Voor zowel vrouwen als mannen daalt de duur van de carrière langzaam met de startleeftijd. Als de startleeftijd 33 jaar of jonger is, is de carrière van vrouwen bijna altijd korter dan die van mannen, behalve bij een startleeftijd van 13 (duur is 22 voor vrouwen en 20 voor mannen), 18 (duur is 18 jaar voor vrouwen en 15 jaar voor mannen) en 19 (duur is 25 jaar voor vrouwen en 15 voor mannen). Maar de verschillen zijn niet groot en na de leeftijd van 33 zijn beide patronen plat, met variaties van jaar tot jaar.

FIGUUR 3: CARRIÈRE DUUR VOOR VROUWEN EN MANNEN GECONTROLEERD VOOR STARTLEEFTIJD

Frequentie

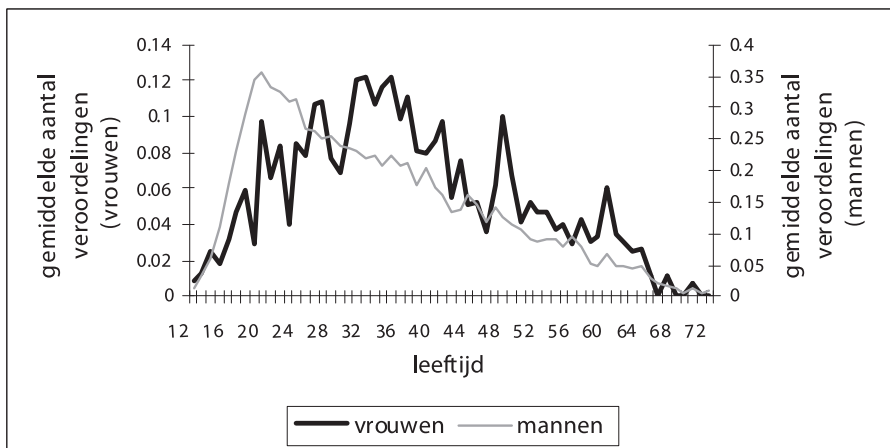
We meten delictfrequentie door het optellen van het aantal delicten waarvoor iemand is veroordeeld gedurende een bepaalde periode. De 432 vrouwen in de CCLS zijn gedurende hun criminele carrière veroordeeld voor 1674 delicten, de 4180 mannen voor 52.318 delicten. De 58 vrouwen en 161 mannen in de steekproef die volgens de definities van ons onderzoek niet zijn veroordeeld, worden in de navolgende berekeningen niet meegenomen. Het maximale aantal delicten voor een vrouw is 112, voor de mannen 184. De meest actieve 10% van de vrouwen - tenminste 9 keer veroordeeld - was verantwoordelijk voor 43% van alle delicten gepleegd door de vrouwen. De meest actieve 10% van de mannen -meer dan 31 keer veroordeeld - was verantwoordelijk voor 57% van alle delicten gepleegd door de mannen. Onder de individuen met meer dan 1 veroordeling, was de gemiddelde delictfrequentie 4,6 voor vrouwen en 13,0 voor mannen.

¹¹ $t = 5.259$; $df = 3673$; $p < .001$.

De standaard manier om verschillen in delictsfrequentie over de leeftijd weer te geven is middels een leeftijd/criminaliteitscurve, waarbij het totaal aantal delicten op een bepaalde leeftijd wordt gedeeld door het totaal aantal personen in de steekproef op die leeftijd. Wanneer we op deze manier de leeftijd/criminaliteit curves voor vrouwen en mannen in dezelfde figuur (Figuur 4) weergeven (op verschillende schalen om te corrigeren voor sekse-verschillen in het overall-gemiddelde niveau) blijkt dat de leeftijd/criminaliteitscurve voor zowel vrouwen als mannen sterk stijgt tot het 20ste jaar, maar dat die voor vrouwen daarna veel minder sterk daalt dan die voor mannen. Het gemiddeld aantal veroordelingen voor vrouwen blijft ongeveer even hoog van leeftijd 20 (gem. = .10) tot leeftijd 40 (gem. = .09), met variaties van .09 tot .13 op de tussenliggende leeftijden. Voor mannen zien we een sterke daling na een piek op leeftijd 20 (gem. = .36)

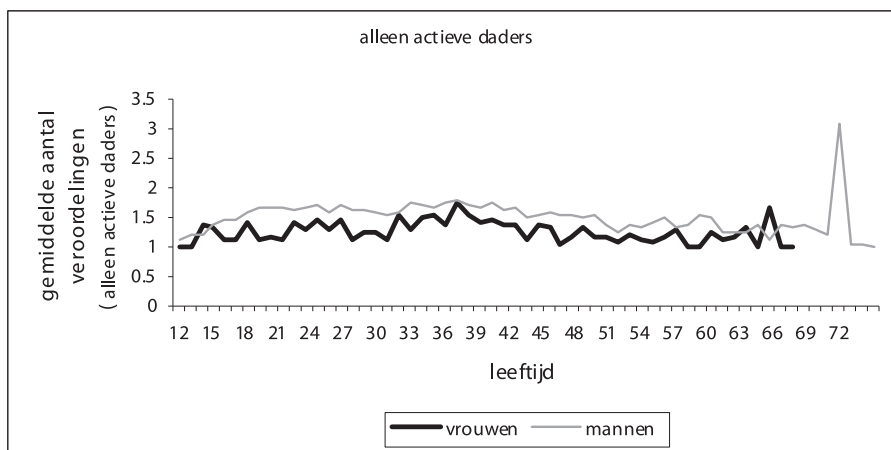
Bij het op een dergelijke manier weergeven van de gemiddelde frequentie per leeftijd moet rekening gehouden worden met het feit dat op elke leeftijd het gemiddeld aantal veroordelingen zowel wordt bepaald door het aantal daadwerkelijk participerende personen op elke leeftijd als door de frequentie waarmee deze personen worden veroordeeld. In Figuur 5 laten we daarom het gemiddelde aantal veroordelingen te zien, maar alleen voor de daders die actief waren op een bepaalde leeftijd, de *lambda* (Blumstein et al, 1986).¹² Dan blijkt er weinig verschil tussen de *lambda* van vrouwen en mannen. Het gemiddelde aantal veroordelingen op een bepaalde leeftijd (voor mensen die minstens 1 keer zijn veroordeeld op die leeftijd) is stabiel op ongeveer 1,5 voor vrouwen en net onder 2 voor mannen op elke leeftijd, met een afname na het 50ste jaar voor zowel vrouwen als mannen. Voor vrouwen is het gemiddelde aantal veroordelingen per leeftijd voor actieve daders 1,49 voor leeftijd 13 tot 51 en 1,20 voor leeftijd 51 tot 65. Voor mannen is het gemiddelde aantal veroordelingen per leeftijd voor actieve daders 1,81 van leeftijd 13 tot 51 en 1,65 van leeftijd 51 tot 65.

FIGUUR 4: LEEFTIJD/CRIMINALITEITS-CURVE VOOR VROUWEN EN MANNEN

12 Vanwege het gering aantal personen ($n < 5$) dat actief is op zeer jonge of juist latere leeftijd beslaat figuur 5 de periode van 13 tot 65.

FIGUUR 5: LAMBDA PER LEEFTIJD VOOR VROUWEN EN MANNEN

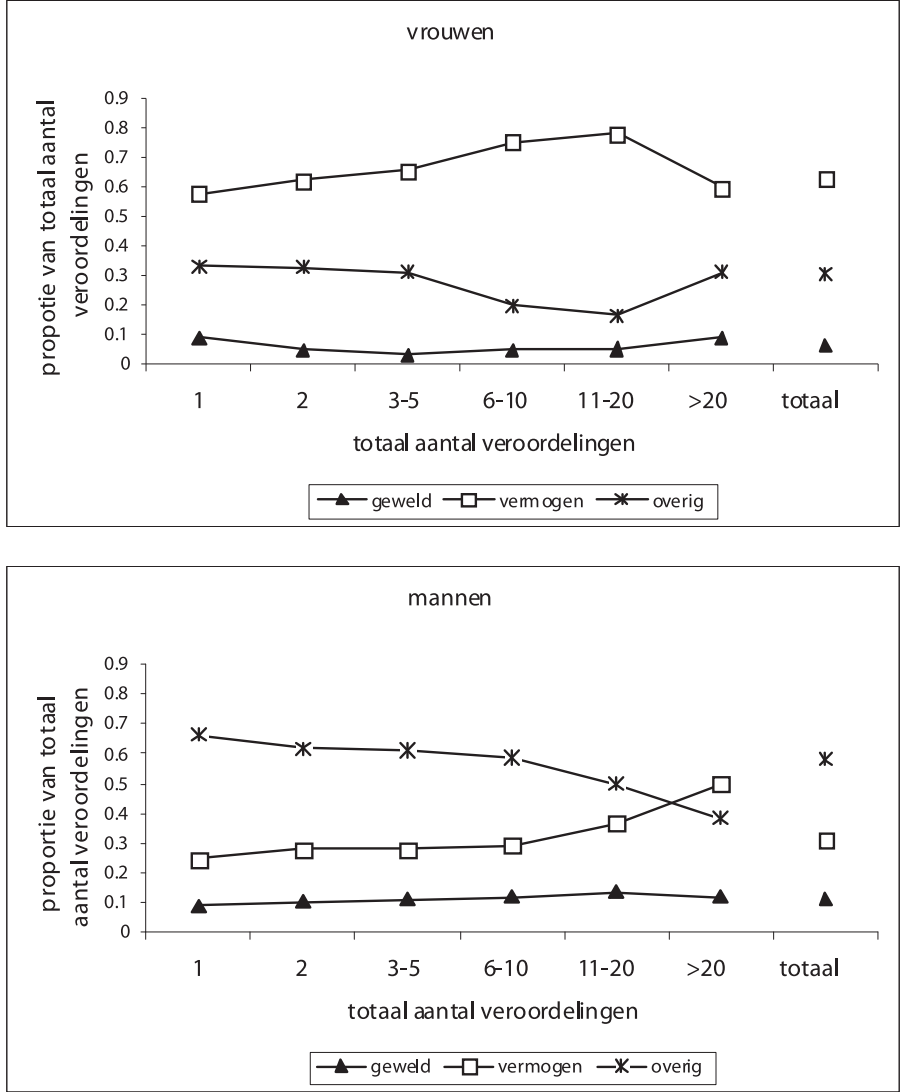
Aard van het criminele gedrag

Om de aard van het criminele gedrag te kunnen beschrijven, zijn de delicten ingedeeld in de drie categorieën van de standaard classificatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek: geweldsdelicten (o.a. mishandeling, zedendelicten en diefstal met geweld), vermogensdelicten (waaronder inbraak en diefstal) en een overige categorie met alle andere delicten, (o.a. vandalisme, openbare orde delicten, overtredingen van de bijzondere wetten, o.a. Opiumwet, Wet Wapens en Munitie, Wet ED, en verkeersdelicten).

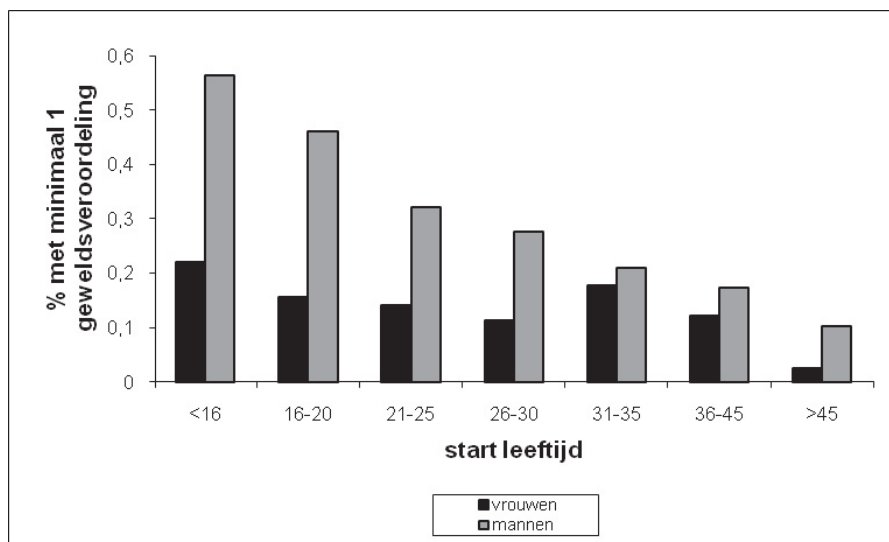
Voor vrouwen vormen de vermogensdelicten veruit de grootste categorie, onafhankelijk van het totaal aantal veroordelingen gedurende het leven (Figuur 6). Voor mannen daarentegen neemt de proportie vermogensdelicten geleidelijk toe naarmate het totaal aantal veroordelingen stijgt, maar alleen voor de mannen die minstens 20 keer zijn veroordeeld vormen de vermogensdelicten de meerderheid (53%). Slechts een klein deel van de criminele carrières van vrouwen bestaat uit geweldsdelicten, ongeacht het totaal aantal veroordelingen. Voor vrouwen met twee of meer veroordelingen gedurende de levensloop varieert de proportie geweldsdelicten van 3% tot 9%. Voor mannen varieert de proportie van 10% tot 14%. Verder komt voor vrouwen het aandeel overige delicten nooit boven het aandeel vermogensdelicten. De overige delicten overheersen echter de criminele carrière van mannen die minder dan 20 keer zijn veroordeeld. Nadere inspectie van de data wijst uit dat bij mannen delicten in de overige categorie vooral bestaan uit verkeersdelicten (rijden onder invloed, doorrijden na aanrijding) en dat verkeersdelicten meer voorkomen bij mannen dan bij vrouwen.

Figuur 7 ten slotte laat zien dat er voor vrouwen geen duidelijk verband bestaat tussen startleeftijd en de kans dat hun criminele carrière ten minste één geweldsdelict bevat, terwijl dit verband voor mannen wel aanwezig is. Hoe lager de leeftijd waarop mannen voor het eerst veroordeeld worden, hoe groter de kans dat zij gedurende hun criminele carrière ten minste één maal voor geweld worden veroordeeld.

FIGUUR 6: PROPORTIES GEWELDS-, VERMOGENS- EN OVERIGE DELICTEN VAN HET TOTAAL AANTAL VEROORDELINGEN NAAR TOTAAL AANTAL VEROORDELINGEN VOOR VROUWEN EN MANNEN

FIGUUR 7. KANS OP VEROORDELING VOOR GEWELDSDELICT NAAR STARTLEEFTIJD VOOR VROUWEN EN MANNEN

CONCLUSIE

Ondanks de toenemende kennis over het verloop van criminele carrières, blijft de criminele ontwikkeling van meisjes en - vooral volwassen - vrouwen sterk onderbelicht. In dit artikel hebben we gepoogd meer inzicht te verschaffen in de langetermijnonwikkeling in het criminele gedrag van vrouwen. We gebruikten gegevens uit de Criminele Carrière en Levensloop Studie (CCLS), een studie die ons zowel qua omvang als qua lengte van de follow-up, in staat stelt dieper in te gaan op ontwikkelingen die eerder aan de orde zijn gekomen in studies met kortere follow-up perioden, kleinere steekproeven of meer gedetailleerde, kwalitatieve case studies.

Hoe verhouden onze resultaten zich tot Farrington's 'algemeen geaccepteerde conclusies'? De prevalentie van veroordelingen in de CCLS-data vertoonde een piek in de late adolescentie voor mannen, maar niet voor vrouwen. Een belangrijke 'conclusie' uit de criminele carrière literatuur lijkt daarmee enkel betrekking te hebben op jongens en mannen en niet op meisjes en vrouwen. Startleeftijd, ongeacht hoe gemeten, was later voor meisjes en vrouwen dan voor mannen. Significanter meer vrouwen begonnen hun criminele carrière na hun 45ste jaar, zelfs wanneer rekening gehouden werd met het totaal aantal veroordelingen. De gemiddelde startleeftijd (29 voor vrouwen en 22 voor mannen) en de mediane startleeftijd (27 voor vrouwen en 19 voor mannen) bleken veel hoger dan de geaccepteerde conclusie dat de zelfgerapporteerde start van delictgedrag ligt in het midden van de tienerjaren, maar onderschrijft de hogere startleeftijden gevonden in eerder onderzoek op officiële gegevens (Stattin e.a. 1989: 381), zelfrapportage en officiële gegevens (Farrington e.a., 1998:103) en zelfrapportage onderzoek onder volwassenen (Simpson e.a., 2008: 85).

In onze data vonden we een negatief verband tussen startleeftijd en carrièreduur hetgeen een bevestiging vormt van de algemeen geaccepteerde conclusie dat een vroege startleeftijd voorspellend is voor een lange carrièreduur (Farrington, 2003: 233) Toch lijkt de piekleeftijd waarop personen hun criminele carrière beëindigen in de CCLS-

data (41 jaar voor vrouwen en 39 jaar voor mannen) niet te stroken met de geaccepteerde conclusie dat de meeste personen hun criminele carrière beëindigen tussen hun 20 en 29ste levensjaar. Uit onze dataset bleek verder zowel voor mannen als vrouwen geen duidelijke relatie te bestaan tussen het aantal delicten in de totale criminele carrière en het aandeel geweldsdelicten in die criminele carrière, hetgeen niet strookt met de geaccepteerde conclusie dat chronische daders gewelddadiger zijn dan niet chronische daders. Bovendien bleek voor vrouwen, anders dan voor mannen, startleeftijd niet voorspellend voor de kans op geweld.

Veel van deze bevindingen hebben implicaties voor criminologische theorievorming, maar één is met name van belang: het grote aandeel vrouwen dat pas op latere leeftijd voor het eerst met justitie in aanraking komt. Van de vrouwen werd 60% en van de mannen 23% voor het eerst veroordeeld toen ze 25 jaar of ouder waren. In het geheel van criminele carrière dimensies vervult startleeftijd een sleutelpositie waar andere dimensies mee samenhangen (Farrington e.a., 1998: 104). De hier gevonden significante vrouw-man verschillen in startleeftijd gaan daarom niet enkel in tegen geaccepteerde conclusies over criminele carrières, maar noodzaken ons de ontwikkelingspaden van vrouwen in en uit de criminaliteit te heroverwegen. Dit geldt zowel voor ontwikkelingscriminologisch onderzoek als voor meer feministisch georiënteerd onderzoek dat vaak wel impliciet aanneemt dat criminele ontwikkelingspatronen leeftijdsgebonden zijn (Simpson e.a., 2008: 9), maar tot nu toe weinig aandacht heeft besteed aan vrouwen die hun criminele carrière pas op volwassen leeftijd beginnen. Dat veel vrouwen kunnen worden gekarakteriseerd als 'late starters' bevestigt observaties uit de praktijk en kwalitatief onderzoek in de feministische criminologie (zie bijvoorbeeld Adler, 1975; Bloom, *et al.*, 2003; Belknap & Holsinger, 2006; Belknap, 2007) en ondersteunt de gedachte dat niet alleen aandacht moet worden geschonken aan risicofactoren voor delinquent gedrag op jonge leeftijd, maar dat interventies zich, vooral waar het vrouwen betreft, ook moeten richten op problemen die vrouwen op latere leeftijd het hoofd moeten bieden (zie Xie, Cairns & Cairns, 2005).

Onze studie kent ook beperkingen. Allereerst moeten onze conclusies in de sociale en historische context geplaatst worden. De CCLS data zijn gebaseerd op een steekproef van personen waarvan de zaken in 1977 zijn afgedaan. Als de genderverschillen zijn veranderd na 1977, zoals velen hebben geopperd (o.a.: Junger-Tas, 1995; Steffensmeier & Allan, 1996; Steffensmeier & Broidy, 1999), zijn de conclusies van deze analyses beperkt tot het 1977 cohort.

Een belangrijke beperking is verder dat onze studie zich beperkt tot justitiële gegevens. De eerst geregistreerde veroordeling kan voorafgegaan zijn door ongeregistreerd gebleven delictgedrag, waardoor de late start van de criminele carrière niet meer dan een artefact is van de gebruikte gegevensbron (Couture 2009: 13). Zonder de beschikking over zelfrapportage gegevens blijft onduidelijk hoeveel van de personen in de CCLS-data zich reeds schuldig maakten aan crimineel gedrag voor dat zij hier het eerst voor werden veroordeeld. Aan de andere kant werd hier voor zowel vrouwen als mannen dezelfde definitie van startleeftijd gehanteerd waardoor onderrapportage als verklaring voor de gevonden sekse verschillen minder voor de hand ligt. Bovendien volgen de CCLS-data personen tot op middelbare leeftijd waardoor in het huidige onderzoek een 'late' startleeftijd minder afhankelijk is van arbitraire afkapwaarden (Silverthorn & Frick, 1999).

Een andere beperking van de analyses in dit artikel is dat deze beschrijvend blijven en niet dieper ingaan op de verklaringen voor verschillen tussen vrouwen en mannen wat betreft hun criminele carrière. Zoals Daly en Chesney-Lind (1988) en Holsinger

(2000) hebben betoogd, kunnen we genderverschillen in het criminele gedrag niet begrijpen zonder gedetailleerde informatie over het pad naar criminaliteit van individuele meisjes en vrouwen, informatie die zou moeten komen van levensloop onderzoek. Een groeiend aantal studies vindt bijvoorbeeld een sterke relatie tussen slachtofferschap en ouderschap gedurende de levensloop, die bestaat voor zowel vrouwen als mannen, maar sterker is voor vrouwen (Belknap & Holsinger, 2006; Broidy & Cauffman, 2006; Makarios, 2007; Lansford, *et al.*, 2007).

Een aantal onderzoekers (o.a.: Lanctôt & LeBlanc, 2002; Junger-Tas, Ribeaud & Cruyff, 2004: 339; Hoyt & Scherer, 1998) heeft opgeroepen tot het construeren van een 'gender-geïntegreerde' theorie, waarin plaats is voor genderverschillen en waarin deze worden verklaard. Voor 'een dergelijke geïntegreerde theorie is veel meer informatie nodig, niet alleen over het pad naar criminaliteit van vrouwen en meisjes, maar ook over een brede context van longitudinale geaggregeerde data. Het is daarom goed om te merken dat nieuwe initiatieven ontstaan, zoals de recent opgerichte Nederlandse Studiegroep naar Meisjes en Vrouwencriminaliteit die zichzelf tot doel stelt de vanuit een verscheidenheid aan disciplines opgedane kennis op het gebied van meisjes- en vrouwencriminaliteit te bundelen en toegankelijk te maken voor een breder publiek.¹³

LITERATUUR

- ADLER, Freda (1975). *Sisters in Crime: The Rise of the New Female Criminal*. NY: McGraw-Hill.
- ANDRIESSEN, M. (1979). *Vrouwen en Criminaliteit*. Meppel: Boom.
- BELKNAP, Joanne (2007). *The Invisible Woman: Gender Crime and Justice*. Cincinnati, OH: Wadsworth. (New edition of Belknap, 2001.)
- BELKNAP, Joanne & KRISTI Holsinger (2006). The gendered nature of risk factors for delinquency. *Feminist Criminology* 1 (1): 48-71.
- BLANCHETTE, Kelly & Shelley L. BROWN (2006) *The Assessment and Treatment of Women Offenders: An Integrative Perspective*. Chichester: Wiley.
- BLOCK, Carolyn R. and Cornelia VAN DER WERFF (1991) *Initiation and continuation of a criminal career: Who are the most active and dangerous offenders in the Netherlands*. WODC, Ministerie van Justitie, Nederland. Arnhem: Gouda Quint.
- BLOKLAND, Arjan A. J. (2005). *Crime over the Lifespan; Trajectories of Criminal Behavior in Dutch Offenders*. Proefschrift, Universiteit van Leiden. Leiden: NSCR.
- BLOKLAND, A., GRIMBERGEN, K., BERNASCO, W. & NIEUWBEERTA, P. (2010). Criminaliteit en etniciteit; criminele carrières van autochtone en allochtone jongeren uit het geboortecohort 1984. *Tijdschrift voor Criminologie* (in druk).
- BLOKLAND, Arjan A. J., Daniel NAGIN & Paul NIEUWBEERTA (2005). Life span offending trajectories of a Dutch conviction cohort. *Criminology* 43 (4): 919-954.
- BLOKLAND, A. & NIEUWBEERTA, P. (2004). Recidive en het beëindigen van de criminele carrière over een periode van 25 jaar. *Tijdschrift voor Criminologie*, 46, 1, 18-36.
- BLOOM, Barbara, Barbara OWEN, Jill ROSENBAUM & Elizabeth PIPER DESCHENES (2003). Focusing on girls and young women: A gendered perspective on female delinquency. *Women and Criminal Justice* 14: 117-136.
- BLUMSTEIN, Alfred, Jacqueline COHEN, Jeffrey A. ROTH & Christy A. VISHNER (1986). *Criminal Careers and Career Criminals Volume 1*. Washington, D.C.: National Academy Press.

¹³ Zie voor meer informatie de website van de NSVM: <http://www.rechten.vu.nl/nl/onderzoek/onderzoeksinstituten-en-centra/nsmv/index.asp>

- BRAME, Robert, Jeffrey FAGAN, Alex R. PIQUERO, Carol A. SCHUBERT & Laurence STEINBERG (2004). Criminal careers of serious delinquents in two cities. *Youth Violence and Juvenile Justice* 2 (3): 256-272.
- BROIDY, Lisa M. & Elizabeth E. CAUFFMAN (2006). Understanding the female offender. Final report to the National Institute of Justice, December, 2006. NCJRS 2001-IJ-CX-0034. US Department of Justice, NCJRS 216615.
- CARRINGTON, Peter J., Anthony MATARAZZO & Paul DESOUZA (2005). *Court Careers of a Canadian Birth Cohort*. Crime and Justice Research Paper Series, no. 85-561-MIE - No. 006, Nov. 2005. Ottawa: Canadian Centre for Justice Statistics.
- COUTURE, H. L. (2009). *Criminal onset in emerging adulthood*. Unpublished PhD dissertation, Department of Criminology and Criminal Justice, University of Maryland, College Park.
- DALY, Kathleen & Meda CHESNEY-LIND (1988). Feminism and criminology. *Justice Quarterly* 5: 497-535.
- DENNO, Deborah (1994). Gender, crime, and the criminal law defenses. *Journal of Criminal Law and Criminology* 85(1):80-180
- D'UNGER, Amy V., Kenneth LAND & Patricia MCCALL (2002). Sex differences in age patterns of delinquent/ criminal careers: Results from Poisson Latent Class Analyses of the Philadelphia Cohort Study. *Quantitative Criminology* (18): 349-375.
- EGGEN, A.Th.J. & Heike GOUDRIAAN (2008) Criminaliteit en opsporing. In: EGGEN, A.Th.J. & KALIDIEN, S.N. (red.) *Criminaliteit en rechtshandhaving 2007*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers: 105-147.
- EGGLESTON, Elaine P. & John H. LAUB (2002). The onset of adult offending: A neglected dimension of the criminal career. *Journal of Criminal Justice* 30 (6): 603-622.
- ELLIOTT, Delbert S. (1994). Serious violent offenders: Onset, developmental course, and termination – the American Society of 1993 presidential address. *Criminology* 32 (1), 1-21.
- ENGLISH, Kim (1993). Self-reported crime rates of women prisoners. *Quantitative Criminology* 9: 357-382.
- FARRINGTON, David P. (2003). Developmental and life-course criminology: Key theoretical and empirical issues. The 2002 Sutherland Award address. *Criminology* 41 (2), 221-225.
- FARRINGTON, David P. (1986). Age and crime. Pp 189-250 in Michael Tonry & Norvil Morris (eds.), *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, vol. 7. Chicago: University of Chicago Press.
- FARRINGTON, David P., Sandra LAMBERT & Donald J. WEST (1998). Criminal careers of two generations of family members in the Cambridge Study in Delinquent Development. *Studies on Crime and Crime Prevention* 7: 85-106.
- FARRINGTON, David P., Howard SNYDER & Terrence A. FINNEGAN (1988). Specialization in juvenile court careers. *Criminology* 26 (3): 461-487.
- FERGUSON, David M. & L. John HORWOOD (2002). Male and female offending trajectories. *Developmental Psychopathology* 14: 159-177.
- FERGUSON, David M., L. John HORWOOD, Frederick T. SHANNON & Jan M. LAWTON (1989). The Christchurch Child Development Study: A review of epidemiological findings. *Paediatric & Perinatal Epidemiology* 3: 278-301.
- FERRARO, Kathleen & Angela MOE (2003). Mothering, crime and incarceration. *Journal of Contemporary Ethnography* 32: 9-40.
- GILFUS, M. E. (1992). From victims to survivors to offenders: Women's routes of entry and immersion into street crime. *Women & Criminal Justice*, 4(1), 63-90.
- GLUECK, Sheldon & Eleanor T. GLUECK (1934). *500 Delinquent Women*. New York: Alfred A. KNOPF.

- GOMEZ-SMITH, Zenta (2004). *An Examination of Adult Onset Offending*. MA Thesis, University of Florida, Department of Criminology and Law. Alex Piquero, Thesis Committee chair.
- GRAHAM, John & Benjamin Bowling (1995). *Young People and Crime*. Home Office Research Study # 145. November, 1995. London: Home office.
- HEZEWIJK, R. & BRUINSMA, G. (1979). Vrouwencriminaliteit: de achilleshiel van de criminologie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 5, 221-231.
- HOLSINGER, Kristi (2000). Feminist perspectives on female offending: Examining real girls' lives. *Women & Criminal Justice* 12 (1): 23-51.
- HOYT, Stephanie & David G. SCHERER (1998). Female juvenile delinquency: Misunderstood by the juvenile justice system, neglected by social science. *Law and Human Behavior* 22 (1, February): 81-107.
- JUNGER-TAS, Josine (1995). Het raadsel van de vrouwencriminaliteit. *Nemesis Essays* 11 (September): 21-49.
- JUNGER-TAS, Josine, Denis RIBEAUD & Maarten J. L. F. CRUYFF (2004). Juvenile delinquency and gender. *European Journal of Criminology* 1 (3): 333-375.
- KEMPF, Kimberly L. (1989). Delinquency: Do the dropouts drop back in? *Youth & Society* 20 (3, March): 269-289.
- KEMPF-LEONARD, Kimberly, Paul E. TRACY & James C. HOWELL (2001). Serious, violent, and chronic juvenile offenders: The relationship of delinquency career types to adult criminality. *Justice Quarterly* 18 (3): 449-478.
- KRATZER, Lynn & Sheilagh HODGINS (1999). A typology of offenders: A test of Moffitt's theory among males and females from childhood to age 30. *Criminal Behaviour and Mental Health* 9: 57-73.
- KRUTTSCHNITT, Candace (1994). Gender and interpersonal violence. Pp 295-378 in Albert J. REISS, Jr. & Jeffrey A. ROTH (eds.), *Understanding and Preventing Violence: Vol. 3: Social Influences*. Washington, DC: National Academy Press.
- LANCTÔT, Nadine & Marc LEBLANC (2002). Explaining deviance by adolescent females. Pp 113-202 in Michael Tonry (ed.), *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, Vol. 29. University of Chicago Press, Chicago, IL.
- LANDSHEER, Johannes A. & COY VAN DIJKUM (2005). Male and female delinquency trajectories from pre through middle adolescence and their continuation in late adolescence. *Adolescence* 40 (160): 729-748.
- LANSFORD, Jennifer E., Shari MILLER-JOHNSON, Lisa J. BERLIN, Kenneth A. DODGE, John E. BATES & Gregory S. PETTIT (2007). Early physical abuse and later violent delinquency: A prospective longitudinal study. *Child Maltreatment* 12 (3): 233-245.
- MAKARIOS, Matthew D. (2007). Race, abuse and female criminal violence. *Feminist Criminology* 2 (2): 100-116.
- MAZEROLLE, Paul, Robert BRAME, Ray PATERNOSTER, Alex PIQUERO & Charles DEAN (2000) Onset age, persistence, and offending versatility: comparisons across gender. *Criminology* 38 (4): 1143-1172.
- MEGENS, K. & DAY, S. (2007). Delinquentie van meisjes: Over de relatie tussen risicofactoren en delinquent gedrag na behandeling in een JJI. *Tijdschrift voor Criminologie*, 49(4), 370-385.
- MERTENS, N., GRAPENDAAL M., & DOCTER-SCHAMHARDT, B. (1998). *Meisjescriminaliteit in Nederland*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- MOFFITT, Terrie E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review* 100 (4): 674-701.

- MOFFITT, Terrie E., Avshalom CASPI, Michael RUTTER & Phil A. SILVA (2001). *Sex Differences in Antisocial Behaviour: Conduct Disorder, Delinquency, and Violence in the Dunedin Longitudinal Study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- NIEUWBEERTA, Paul & Arjan BLOKLAND (2003). *Criminal Careers of Adult Dutch Offenders* (Codebook and Documentation. Leiden: NSCR.
- PEPLER, Debra J. & Wendy M. CRAIG (2005). Aggressive girls on troubled trajectories: A developmental perspective. Pp 3-28 in Debra J. PEPLER, Kirsten C. MADSEN, Christopher WEBSTER & Kathryn S. LEENE (eds.), *The Development and Treatment of Girlhood Aggression*. Mahwah, NJ and London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- PIQUERO, Alex R. (2000). Assessing the relationships between gender, chronicity, seriousness, and skewness in criminal offending. *Journal of Criminal Justice* 28 (2): 103-116.
- PIQUERO, Alex R., Robert BRAME & Donald LYNAM (2004). Studying criminal career length through early adulthood among serious offenders. *Crime & Delinquency* 50 (3): 412-435.
- PIQUERO, A. R., FARRINGTON, D. P., & BLUMSTEIN, A. (2007). *Key issues in criminal career research: New analyses of the Cambridge study in delinquent development*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- PRIME, Julian, Steve WHITE, Sarah LIRIANO and Kinnari PATEL (2001). *Criminal careers of Those Born between 1953 and 1978*. UK Home Office Statistical Bulletin 4/01. www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/hosb401.pdf (accessed June 27, 2007).
- ROBINS, Lee N. (1966). *Deviant Children Grown Up: A Sociological and Psychiatric Study of Sociopathic Personality*. Baltimore, Williams & Wilkins.
- ROJEK, Dean G. & M. L. ERICKSON (1982). Delinquent careers: A test of the career escalation model. *Criminology* 20 (1): 5-28.
- RUTENFRANS, C.J.C., *Criminaliteit en sexe. Een verklaring voor de verschillen in het criminele gedrag van vrouwen en mannen*, Arnhem: Gouda Quint, 1989.
- SILVA, Phil A. & Warren R. STANTON (eds.) (1996). *From Child to Adult: The Dunedin Multi-disciplinary Health and Development Study*. Auckland, New Zealand: Oxford University Press.
- SILVERTHORN, P. & FRICK, P. J. (1999). Developmental pathways to antisocial behavior: The delayed-onset pathway in girls. *Development and Psychopathology*, 11, 101-126.
- SIMPSON, S. S., YAHNER, J. L., & DUGAN, L. (2008). Understanding women's pathways to jail: Analysing the lives of incarcerated women. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 41(1), 84-108.
- SNYDER, Howard N. (1988). *Court careers of juvenile offenders*. Pittsburgh, PA: National Centre for Juvenile Justice.
- SOOTHILL, Keith, Brian FRANCIS & Rachel FLIGELSTONE (2000). *Patterns of Offending Behavior: A New Approach*. London: Home Office.
- SPELMAN, William (1994). *Criminal Incapacitation*. New York: Plenum.
- STATTIN, Håken, David MAGNUSSON & Howard REICHEL (1989). Criminal activity at different ages: a study based on a Swedish longitudinal research population. *British Journal of Criminology* 29: 368-385.
- STEFFENSMEIER, Darrell & Emilie ALLAN (1996). Gender and crime: Toward a gendered theory of female offending. *Annual Review of Sociology* 22 (1): 459-487.
- STEFFENSMEIER, Darrell & Lisa M. BROIDY (1999). Explaining female offending. Pp. 111-134 in Claire RENZETTI & Lynne GOODSTEIN (eds.), *Women, Crime, and Criminal Justice: Contemporary Issues*. LA: Roxbury Press.
- TARLING, Roger (1993). *Analyzing offending: Data, models and interpretations*. London: Her Majesty's Stationery Office.

- TILLMAN, Robert (1987). The size of the criminal population: The prevalence and incidence of adult arrest. *Criminology* 25 (3): 561-579.
- TOLAN, Patrick H. & Peter THOMAS (1995). The implications of startleeftijd for delinquency risk, II: Longitudinal data. *Journal of Abnormal Child Psychology* 23: 47-65.
- TRACY, Paul E. & Kimberly KEMPF-LEONARD (1996). *Continuity and Discontinuity in Criminal Careers*. New York: Plenum.
- TRACY, Paul E., Martin E. WOLFGANG & Robert M. FIGLIO (1985). *Delinquency in Two Birth Cohorts*. Executive Summary. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Published as a book under the same title, 1990. New York: Plenum Press.
- VISHER, Christy A. (2000). Career criminals and crime control. Pp 601-621 in Joseph F. Sheley (ed.), *Criminology: A Contemporary Handbook* (3 ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- VISHER, Christy A. & Jeffrey A. ROTH (1986). Participation in criminal careers. Pp 161-211 in A. BLUMSTEIN, J. COHEN, J. ROTH & C. VISHER (eds.), *Criminal Careers and "Career Criminals,"* vol. 1. Washington, DC: National Academy Press.
- WERFF, Cornelia van der (1986). *Recidive 1977; Recidivecijfers van in 1977 wegens misdrijf veroordeelden en niet-vervolgden*. Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie.
- WERFF, Cornelia van der (1981). Recidivism and special deterrence. *The British Journal of Criminology* 21 (2): 136-147.
- WHITE, Norman A. & Alex R. PIQUERO (2004). A preliminary empirical test of Silverthorn and Frick's delayed-onset pathway in girls, using an urban, African-American, US-based sample. *Criminal Behaviour and Mental Health* 14 (1): 291-309.
- WIKSTRÖM, Per-Olaf H. (1990). Age and crime in a Stockholm cohort. *Quantitative Criminology* 6 (6): 61-84.
- WONG, T.M.L., BIJLEVELD, C.C.J.H. & SLOTBOOM, A. (2009). Van probleemmeisje naar delinquente vrouw? Criminele carrières van residentieel behandelde meisjes, van 12 tot 32 jaar. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51 (3): 246-261.
- XIE, Hong-ling, Beverley D. CAIRNS & Robert B. CAIRNS (2005). The development of aggressive behaviors among girls: Measurement issues, social functions, and differential trajectories. Pp 105-136 in Debra J. PEPLER, Kirsten C. MADSEN, Christopher WEBSTER & Kathryn S. LEVENE (eds.), *The Development and Treatment of Girlhood Aggression*. Mahwah, NJ, ERLBAUM.